

DOJENJE V DOKUMENTU – NAVODILO ZA IZVAJANJE PREVENTIVNEGA ZDRAVSTVENEGA VARSTVA NA PRIMARNI RAVNI

Uvod

Navodilo za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva (1998) je bilo sprejeto leta 1998. Dopolnjeno je bilo v Navodilih o spremembah in dopolnitvah navodila za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni (2002). Oboje je bilo objavljeno v Uradnem listu in kot tako nosi obveznost delovanja s strani izvajalcev in strani plačnikov.

V nadaljevanju so obravnavane samo tiste vsebine in poudarki, ki imajo vpliv na našo vsebino, to je dojenje.

V Navodilu se zagotavlja preventivno zdravstveno varstvo na primarni ravni na sledečih področjih:

- reproduktivno zdravstveno varstvo;
- zdravstveno varstvo dojenčkov in otrok do dopolnjenega 6. leta starosti;
- zdravstveno varstvo šolskih otrok in mladine do dopolnjenega 19. leta starosti;
- zdravstveno varstvo študentov;
- zobozdravstveno varstvo otrok in mladine;
- zdravstveno varstvo odraslih v dejavnosti splošne medicine;
- zdravstveno varstvo za varovance obravnavane v patronažnem varstvu;
- zdravstveno varstvo športnikov.

Za našo vsebino so pomembne prva, druga, peta in sedma alineja.

Reproduktivno zdravstveno varstvo

V začetku je opredeljen *namen in cilj* preventivnih programov za varovanje reproduktivnega zdravja.

Tu je izpostavljena pravica do zdravstvenih storitev, ki zagotavljajo ženskam varno nosečnost in porod. V tem stavku bi lahko implicitno zaslutili tudi vsebino dojenja, ki pa eksplicitno ni izražena.

Sledijo vsebine preventivnih programov reproduktivnega zdravja:

- Pregledi in nasveti za načrtovanje družine, za rabo kontracepcije, proti spolno prenosnim okužbam in posledični neplodnosti.
- Preventivni pregledi v nosečnosti.
- Pregledi in svetovanje po porodu, spontani in dovoljeni prekinitvi nosečnosti ter zunaj-maternični nosečnosti.
- Preventivne aktivnosti za varovanje reproduktivnega zdravja v patronažni dejavnosti (preventivni obisk pri nosečnici, otročnici in novorojenčku ter ženskah, ki še niso opredelile ginekologa).
- Preventivni pregledi za preprečevanje raka materničnega vratu.

- Zgodnje odkrivanje raka dojke.
- Predpisovanje HNZ v perimenopavzi in pomenopavzi.

Preventivni pregledi v nosečnosti

Normativ pravi, da je potrebno v času nosečnosti opraviti deset sistematičnih pregledov in dve ultrazvočni preiskavi ter izvesti individualno svetovanje.

Prvi sistematični preventivni pregled naj bo v času do 12. tedna. Zelo natančno je opisano kaj pregledi obsegajo (ni omenjen pregled dojk, bradavic).

Govori tudi o individualnem zdravstvenem vzgojnem svetovanju v nosečnosti, ki obsega priporočila v zvezi z nosečnostjo, s posebnim poudarkom na delu, ki ga nosečnica opravlja, spodbujanju zdravega načina življenja in prehrane (ničesar ni o pripravi na dojenje).

Pregledi in svetovanje po porodu, spontani in dovoljeni prekinitvi nosečnosti ter zunaj-maternični nosečnosti

Prvi pregled opravi ženska 6 tednov po porodu. V dokumentu je naštetu vse kaj pregled obsega (pregled dokumentacije, anamnezo, ginekološki pregled, orientacijski somatski status, laboratorijske preiskave, kontracepcijsko svetovanje), pregled dojk ni eksplicitno omenjen.

Preventivne aktivnosti za varovanje reproduktivnega zdravja v patronažni dejavnosti (preventivni obisk pri nosečnici, otročnici in novorojenčku ter ženskah, ki še niso opredelile ginekologa)

Preventivna aktivnost za varovanje reproduktivnega zdravja v patronažni dejavnosti obsega (glede na ciljno populacijo):

- pregled zdravstvene dokumentacije;
- svetovanje o načinu življenja in pripravi na porod;
- svetovanje o načinu življenja in oskrbi novorojenčka;
- nasvet o dojenju, pravilni prehrani in negi;
- oskrba otročnice in novorojenca (pregled dojk, čišče, nadzor nad krčenjem maternice, nega epizotomijske rane, kontrola krvnega tlaka, nega novorojenca).

Nosečnica ima pravico do enega preventivnega patronažnega obiska, otročnica do dveh, šest patronažnih obiskov je namenjenih dojenčku v prvem letu starosti, še dva dodatna obiska pa dojenčkom slepih in invalidnih mater.

Če se ugotovi, da je potrebno opraviti več obiskov, kot je določeno v sklopu preventivne dejavnosti, se patronažna služba poveže z izbranim ginekologom oziroma izbranim pediatrom.

Programirana zdravstvena vzgoja in promocija zdravja v primarnem zdravstvenem varstvu žensk

Programirana zdravstvena vzgoja je pomembna za izboljšanje in varovanje reproduktivnega zdravja in sestavni del vsakega preventivnega programa. Cilji zdravstveno vzgojnih programov so vzpodbujanje zdravega telesnega, duševnega in spolnega razvoja, odgovornega starševstva in krepitev sposobnosti ljudi za preprečevanje bolezni in odzivanje na zdravstvene probleme. Za doseg tega je potrebno doseči dobro informiranost ljudi in usposobljenost z veščini odločanja in ravnanja v korist lastnega zdravja. Za doseg teh ciljev so potrebni usposobljeni strokovnjaki.

Programirana zdravstvena vzgoja za varovanje reproduktivnega zdravja poteka v dveh oblikah:

- individualno svetovanje ob preventivnem pregledu, ki ga izvaja ginekološki tim in
- skupinske oblike za ciljne skupine prebivalcev – ena od njih so nosečnice.

V okviru tega je obravnavana tudi šola za starše, kot pri nas že zelo utečena oblika zdravstvene vzgoje.

Predporodna zdravstvena vzgoja – šola za starše

Predporodna zdravstvena vzgoja v obliki šole za starše je pomembna za promocijo zdravja in aktivno skrb za zdravje družin, za prvič in ponovno noseče ženske ter za posebej ogrožene skupine nosečnic.

Šola za starše poteka glede na višino nosečnosti v sklopih, ki so vsebinsko tematsko prilagojeni zgodnji in pozni nosečnosti.

Od devetih vsebinskih sklopov, ki so obravnavani v šoli, je eden namenjen dojenju. Govori o prehrani in dojenju, izpostavljene so tehnike dojenja, dodatki v prehrani in adaptirana prehrana.

Izvajalci preventivnega programa varovanja reproduktivnega zdravja

Ginekološki tim, ki ga sestavljajo zdravnik specialist, diplomirana babica (ali ustrezno izobrazena diplomirana medicinska sestra) in zdravstveni tehnik.

Način izvajanja preventivnih programov reproduktivnega zdravja

Dispanzerska metoda dela, izvaja programe promocije reproduktivnega zdravja in programirano zdravstveno vzgojo.

Zdravstveno varstvo dojenčkov in otrok do dopolnjenega 6. leta starosti

Zdravstveno varstvo dojenčkov in otrok do dopolnjenega 6. leta starosti izvajajo otroški dispanzerji, bivalentni dispanzerji in zasebne ordinacije, namenjene tej skupini varovancev.

Navodilo predpisuje sistematične preventivne preglede, ki se izvajajo:

- v starosti otroka enega meseca;
- v starosti treh mesecev;

- v starosti šestih mesecev;
- v starosti devetih mesecev;
- v starosti dvanajstih mesecev;
- v starosti osemnajstih mesecev;
- v starosti treh let;
- v starosti petih let.

Za našo vsebino je pomembna opredelitev, da se pri vsakem pregledu izvaja tudi zdravstvena vzgoja, kot individualno svetovanje glede prehrane, nege, spanja, preprečevanja avitaminoz, psihičnega in motoričnega razvoja. Pri 18. mesecih je svetovanje samo še glede razvoja, pri treh letih in naprej pa zdravstveno-vzgojnega dela ni več eksplicitno omenjenega.

Predpisan pa je *namenski pregled dojenčkov* v starosti dveh mesecev. Namen tega pregleda je spodbujanje dojenja, ki je v tem času najbolj ogroženo, in preprečevanje razvoja posledic distrofij.

Pregled obsega kontrolo telesne teže in telesne dolžine (prirastek v enem mesecu), morebitno kontrolo dojenja. Pregled opravi medicinska sestra ali zdravstveni tehnik v otroškem dispanzerju. V primeru težav v otrokovem napredovanju se otroka usmeri na pregled k zdravniku.

Zobozdravstveno varstvo otrok in mladine

Posebej je opredeljena in za naš namen pomembna Programirana zobozdravstvena vzgoja, ki je namenjena:

- zdravstvenim delavcem drugih medicinskih vej, ki obravnavajo otroke in mladino;
- vzgojiteljem in učiteljem;
- staršem (nosečnicam, mladim staršem predšolskih otrok), osnovnošolskim otrokom na nižji stopnji; (v povezavi z nosečnicami je vključeno tudi delovanje v šolah za starše);
- otrokom osnovnih šol;
- srednješolcem.

Ponovno ni eksplicitno izražena vsebina o pomenu dojenja (za razvoj zob in razvoj zobnega loka, pravilnega ugriza).

Zdravstveno varstvo za varovance obravnavane v patronažnem varstvu

Z vidika naše teme je normativ in vsebina patronažnih obiskov pri nosečnici, otročnici in novorojencu že opredeljena v poglavju o reproduktivnem zdravstvenem varstvu.

Razprava in zaključek

Dokument je pomemben, saj standardizira delo na področju preventive, poenoti postopke. Glede naše vsebine daje vsem ženskam v mestu in na vasi enake možnosti.

Samo dojenje, kontrola, pregled dojke je eksplicitno izraženo in poudarjeno v patronažni dejavnosti. Če seštejemo predpisane obiske patronažna medicinska sestra obišče mater z otrokom v prvem letu osemkrat in še en obisk v nosečnosti. Če na vseh teh obiskih posveti vsaj nekaj časa tudi dojenju (kar je tudi zapisano), potem je to velika pomoč in spodbuda dojenju. Želimo si, da je ta možnost v polnosti izkoriščena.

Po normativu je v nosečnosti opravljenih 10 preventivnih pregledov. Zelo natančno je opisano, kaj ti pregledi obsegajo, ni pregleda dojk in bradavic in ničesar o pripravi na dojenje ali razmišljanju o dojenju.

Prav tako ni nič omenjeno glede dojenja ali pregleda dojk pri prvem ginekološkem pregledu po porodu.

V programirani zdravstveni vzgoji je na področju reproductivnega zdravja, posebej opisana šola za starše kot skupinska oblika dela, kjer je eno srečanje namenjeno dojenju, prehrani. Tukaj je sicer mogoče, da je poudarjeno tudi svetovanje glede adaptirane hrane. WHO in UNICEF priporočata v svojih dokumentih tovrstno svetovanje samo v individualni obliki.

V dokumentu je poudarjena tudi individualna oblika zdravstveno-vzgojnega delovanja. Vsebine dojenja niso eksplicitno izražene, vsekakor pa moramo biti prepričani, da je to pomembna vsebina tega dela.

Pomanjkljivo je, da pri sistematičnih pregledih dojenčkov, ki so v 1. letu predpisani petkrat ni niti enkrat omenjeno dojenje. Predvidevamo lahko, da je v alineji svetovanja okrog prehrane skrito svetovanje tudi glede dojenja. Seveda je škoda in morda celo pomanjkljivost, da ni to eksplicitno izraženo, saj je tako prepuščeno vsakemu posameznemu izvajalcu.

Predpisan pa je namenski pregled dojenčka v starosti dveh mesecev, ki ga opravi medicinska sestra in je namenjen prav dojenju – telesna teža, težave, tehnike, svetovanje.

Pri sistematičnem pregledu pri 18. mesecih je svetovanje samo še glede razvoja, pri treh letih in naprej pa zdravstveno-vzgojnega dela ni več eksplicitno omenjena. Potrebe po tovrstnem svetovanju so še vedno velike, ne nazadnje je veliko otrok te starosti še dojenih.

Pri zobozdravstvenem varstvu otrok in mladine, zdravstveno-vzgojnem delu tudi ni eksplicitno izražen pomen dojenja.

Vsekakor je dokument dobrodošel in prispeva tudi k promociji dojenja. Ob morebitnih revizijah pa bi predlagali sodelovanje strokovnjakov iz naše vsebine. Do takrat pa zdravstveni delavci, prepričani o vrednosti dojenja te vsebine verjetno vključujejo v svoje programe.

Literatura

1. Navodilo za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni. Uradni list Republike Slovenije, 1998; 19: 1253–82.
2. Navodilo o spremembah in dopolnitvah navodila za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni. Uradni list Republike Slovenije, 2002; 33: 3122–9.

dr. **Silvestra Hoyer**, univ. dipl. ped., viš. med. ses.
VŠZ, Ljubljana, Katedra za zdravstveno vzgojo